

QSR – Edycja Polska

Przegląd Socjologii Jakościowej

Tom VI, Numer 2 – Lipiec 2010

Magdalena Wojciechowska
Uniwersytet Łódzki, Polska

Dorota Rancew – Sikora „Sens polowania. Współczesne znaczenia tradycyjnych praktyk na przykładzie analizy dyskursu łowieckiego”

W przeciągu ostatnich lat zagadnienie dotyczące roli przypisywanej zwierzęciu w doświadczeniu człowieka urosło do rangi problemu rozpatrywanego na gruncie nauk społecznych. Książka autorstwa Doroty Rancew–Sikory wyraźnie wpisuje się w trend nawiązujący do przewartościowywania znaczeń przypisywanych interakcjom człowieka ze zwierzęciem, czy w szerszym sensie interakcjom na linii człowiek – Natura. Trend ów czerpie swe źródło ze zredukowania w świadomości zbiorowej, tendencji do postrzegania zwierząt przez pryzmat ich instrumentalnych zastosowań. Zwierzę domowe, jako *companion animal*, podlega antropomorfizacji ze strony swojego właściciela i włączane jest tym samym, na poziomie jego struktur poznawczych w krąg rodziny, stając się niejako jej członkiem (Konecki, 2005). Zwierzę zyskuje niniejszym status podmiotu posiadającego prawo do troski, opieki oraz przestrzegania jego praw. Także członkowie ruchów obrony praw zwierząt coraz aktywniej przeciwstawiają się krzywdzie dzikiego zwierzęcia zabijanego w czasie polowań. Analiza działalności łowieckiej stanowić mogłaby przyczynek zarówno do rozszerzenia, jak i pogłębienia interdyscyplinarnych rozważań nad niejednorodnymi jakościowo relacjami, zachodzącymi na linii człowiek – zwierzę, człowiek – Natura. Jak dotąd problematyka aktywności myśliwskiej nie spotkała się jednak z zainteresowaniem na gruncie refleksji wpisujących się w nurt rozważań nad miejscem świata natury w doświadczeniu jednostki (s. 13).

W „Sensie polowania” Autorka w oparciu o systematyczną analizę dyskursu łowieckiego, podejmuje próbę wyjaśnienia swoistego fenomenu myślistwa, jako społecznie kulturowanej praktyki, która w dobie współczesnej cywilizacji informacyjnej kontynuowana jest, pomimo zaniku jej tradycyjnych funkcji użytkowych. Opierając swoją refleksję, w dużej mierze na dorobku antropologii kulturowej i opisując *działanie* w jego kontekście zarówno praktycznym, jak i symbolicznym, Dorota Rancew–Sikora wypracowuje schematy odpowiedzi na postawione przez siebie pytania. Autorka rekonstruuje znaczenia współcześnie przypisywane łowiectwu, funkcjonujące tak na poziomie świadomości zbiorowej, jak i w świadomości myśliwych w owo działanie bezpośrednio zaangażowanych. Na gruncie refleksji Doroty Rancew-Sikory myśliwi, wyraziciele tradycji we współczesnym świecie, przedstawiani są, jako aktorzy działający w obrębie

---

Dane adresowe autora: Instytut Socjologii, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny UŁ, ul. Rewolucji 1905r. nr 41/43, 90-214 Łódź, E-mail: kammaya@wp.pl

ekskluzywnego świata społecznego, którego specyfika przejawia się, między innymi, funkcjonowaniem łowców na pograniczu uniwersum okiełznanej kultury miejskiej i świata dzikiej natury.

Deklarując przyjęcie programu socjologii kulturowej oraz metod analiz społecznych procesów komunikacji (s. 26) do rozważań nad sensem polowania, Dorota Rancew-Sikora opiera swój wywód na wspomnianej już w niniejszej recenzji analizie szeroko rozumianego dyskursu nadbudowanego nad działalnością łowiecką. Autorka podejmuje zarówno analizę wypowiedzi myśliwych pojawiających się na łamach czasopism, forów i stron internetowych o tematyce łowieckiej, ich autobiografii, jak również baśni nawiązujących do tematyki myśliwskiej. Dorota Rancew-Sikora analizuje także dyskurs ścierających się ze sobą stanowisk przedstawiających argumentację za i przeciw podtrzymywaniu tradycji myśliwskich. Wspomniane powyżej debaty rozstrzygane są niejako przez mimowolnego arbitra uosobianego przez opinię publiczną podmiotów w spór ów bezpośrednio niezaangażowanych, zdających się jednak przyzwalać na kontynuowanie praktyk łowieckich. Powyżej zarysowane stanowisko opinii publicznej tłumaczyć można w kontekście symbolicznego odcinania się na poziomie dyskursu publicznego od wizerunku hipokryty pośrednio korzystającego z odbierania zwierzętom życia. Autorka odwołuje się także do analizy wyników ankiety pocztowej przeprowadzonej na próbie 784 myśliwych oraz pisemnych wypowiedzi studentów biologii i socjologii Uniwersytetu Gdańskiego, nawiązujących do ich stosunku do łowiectwa. Elementy te zdają się jednak nie dominować prowadzonej analizy.

Nawiązując pośrednio do społecznej tendencji wartościowania określonych działań, implikującej weryfikację ich znaczenia w kontekście tradycyjnym, zakorzenionym w kulturze i powodującej zarazem proces tak utrwalania, jak i ewentualnej redefinicji tychże znaczeń współcześnie tradycję kształtujących, (Giddens 2005), Autorka rekonstruuje sens przypisywany we współczesnym społeczeństwie tradycyjnym działaniom odnoszącym się do procesu łowiectwa. Co więcej, Autorka podejmuje analizę wielowątkową nie tylko w odniesieniu do określonego sposobu rozumienia powyżej zarysowanego problemu, lecz również wielopoziomową w tym sensie, iż uwzględnia ona alternatywne, aczkolwiek niekonkurencyjne perspektywy wyjaśnienia znaczeń przypisywanych określonym działaniom.

Celem wskazania możliwych odpowiedzi na pytanie tytułowe, stanowiące przedmiot rozważań Doroty Rancew-Sikory, zaprezentowanych w „Sensie polowania”, Autorka podąża niezależnymi, choć niejednokrotnie przenikającymi się drogami, umożliwiającymi czytelnikowi odkrycie różnych sposobów percypowania działania. Wśród nich Dorota Rancew-Sikora wyróżnia: odtwarzanie genezy praktyk łowieckich oraz analizę ewolucji ich sensu w obliczu biegu historii, kształtującego struktury społeczne; zestawienie poziomu znaczeń indywidualnych i zbiorowych; analizę konkretnych, zrelacjonowanych sytuacji, w kontekście rozumienia przez jednostkę sensu własnego działania; oraz dezawuowanie interesów owe działania implikujących (s. 39).

Śledząc tok wyводу Doroty Rancew-Sikory, czytelnik odkrywa stopniowo, znaczenie poszczególnych aspektów dyskursu łowieckiego, stanowiącego bazę dla wypracowanych przez Autorkę wniosków. I tak, w odniesieniu do różnych poziomów życia społecznego wskazać można zarówno jednostkowe, jak i zbiorowe objaśnienia sensu partycypacji myśliwych w polowaniu. W powyższym ujęciu osobiste interesy jednostki, wyrażone satysfakcjonującym gospodarowaniem czasu wolnego (s. 61, 200-201), dążeniem do podwyższenia społecznego statusu (s. 62, 100), czy

możliwością konstruowania tożsamości silnie zmaskulinizowanej (s. 71-72, 160, 165), przeciwstawiane są motywacjom i interesom grupowym, analizowanym w kontekście przemian społeczno-kulturowych zachodzących na poziomie narodowym.

Istotną wydaje się także analiza dyskursu licznych ruchów obrony praw zwierząt, przeciwstawionego dyskursowi ruchów obrony praw wiejskich społeczności lokalnych, postulujących wolność w zakresie kontynuowania tradycyjnego stylu życia, a co za tym idzie, czerpania z niego, zarówno korzyści materialnych, jak i przyjemności. Co więcej, w powyżej zarysowanym kontekście, zdaje się uwidaczniać społeczne przyzwolenie dla kontynuacji tradycyjnych praktyk łowieckich, powodowane, między innymi, zakorzenieniem w świadomości zbiorowej pozytywnego wizerunku myśliwego-leśnika.

Rozwijając perspektywę historyczną, Autorka prezentuje swoistą ewolucję sensu rozumienia łowiectwa, uwypuklając znaczenie tradycyjnych polowań w kształtowaniu etosu elit narodowych. Relacjonowana jest istota polowań, jako działań wystawnych i niezwykle plastycznych, utożsamianych w pamięci narodowej ze stylem życia stanu szlacheckiego. Ponadto ciekawym elementem analizy jawi się to, iż nawiązując do polowania, jako do polskiej tradycji narodowej, Dorota Rancew-Sikora akcentuje tendencję do nadbudowywania nad działaniami związanymi z polowaniem swoistego mitu narodowego, gloryfikującego i uatrakcyjniającego kulturę łowiecką, ujmującego ją w kategoriach dumy narodowej (s. 172). Co więcej, prezentując perspektywę historyczną, Autorka analizuje ją zarówno przez pryzmat poziomu działań indywidualnych, jak i w zestawieniu z perspektywą kulturową, rekonstruując tym samym generowanie znaczeń łowiectwa w kontekście szerszej zbiorowości.

Bazując na analizie, poczynionej w oparciu o piętnaście książek autobiograficznych, napisanych przez polskich myśliwych (s. 180), Autorka proponuje wyabstrahowanie z dyskursu kategorii *wewnętrznych dialogów* (s. 191). W oparciu o owe dialogi Dorota Rancew-Sikora podejmuje następnie rekonstrukcję niejednorodnych motywacji warunkujących, niekiedy zaskakujące dla czytelnika, działanie łowców. W świetle nakreślonej przez Autorkę analizy autobiografii, przed czytelnikiem klaruje się obraz myśliwego, uwikłanego w liczne konteksty sytuacyjne, w obliczu których powodzenie jego działania, potocznie rozumianego, jako zabicie zwierzęcia, ulec może przewartościowaniu. Co za tym idzie postępowanie łowcy, paradoksalnie, wiązać się może z darowaniem zwierzęciu życia. Myśliwi zarówno *kładąc* zwierzę, jak również powstrzymując się od strzału, najczęściej odwołują się do pragmatycznych uzasadnień wyboru któregoś z powyższych działań (s. 203). Jednakże w analizowanych elementach ich narracji istotna jest także argumentacja emocjonalna, wyrażona, w sytuacji darowania zwierzęciu życia, zachwytem nad stworzeniem (s. 216), czy utworzeniem się antropomorficznego związku między łowcą, a zwierzęciem (s. 210).

Co więcej, uwypuklić należy w tym miejscu, iż myśliwi dalecy są od utożsamiania polowania z aktem przemocy, czemu wyraz dają poprzez stosowanie eufemistycznych terminów odnoszących się do zabicia zwierzęcia, takich jak *pozyskanie*, czy *położenie* (s. 67), co z kolei tłumaczyć można potrzebą racjonalizacji, nie do końca akceptowanego działania. Być może to właśnie przez wzgląd na potrzebę utwierdzenia się w słuszności określonego postępowania, polowanie nierzadko realizowane jest w obrębie szerszej zbiorowości myśliwych.

Interesujący i wart zaakcentowania element analizy dyskursu łowieckiego stanowi analiza opowieści symbolicznych, baśni, w których motyw polowania

przeplata się z innymi, niejednokrotnie, fantastycznymi wątkami. Dorota Rancew-Sikora koncentrując się na fragmentach baśni braci Grimm, odwzorowuje ilustrowanie łowiectwa, jako działania praktycznego i symbolicznego zarazem. Moment konfrontacji ze zwierzęciem, stanowiący kulminacyjny element procesu polowania, wielokrotnie reprezentuje w bajkach symboliczne przekroczenie świata ludzkiego, a tym samym przeniesienie się bohatera na inny poziom znaczeń. Fakt, iż zwierzę nie tylko pełnić może w baśni rolę doradcy, czy przewodnika, lecz również być człowiekiem w zwierzę tymczasowo zaklętym, unieważnia niejako istotę materialnej warstwy baśniowej rzeczywistości, skłaniając czytelnika do rozważenia jej symbolicznego wymiaru. Powyższy zabieg, poprzez umożliwienie czytelnikowi postrzegania zwierzęcia inaczej, niż przez pryzmat jego cielesności, kształtować może, na gruncie społecznej rzeczywistości, specyficzną wrażliwość na krzywdę zwierzęcia, i skłonność do antropomorfizowania go. W świecie baśni pozytywnie prezentowany jest bohater, który powstrzyma się od odebrania zwierzęciu życia, a jego postawa jest widocznie gratyfikowana.

Inspirowana kategoriami zaczerpniętymi z baśni, Autorka, w odniesieniu do refleksji zarówno socjologicznej, jak i do dorobku antropologii kulturowej, podejmuje próbę zgłębienia jednostkowego doświadczenia odebrania zwierzęciu życia, w kontekście czerpania dumy z powyższego działania. Dorota Rancew-Sikora proponuje niniejszym, rozważenie włączenia do analizy dwóch, kontrowersyjnych, figur: polowania, jako rytuału ofiarniczego oraz polowania, jako aktu bohaterskiego. Z pozoru Autorka ostrożna jest w postawieniu tezy o sakralizacji współczesnego łowiectwa (s. 273), podkreślając przy tym jej ryzykowność. Jednakże, w kontekście rozważań nad kulturowym znaczeniem i wyrazem rytuałów ofiarniczych, Dorota Rancew-Sikora proponuje refleksję nad polowaniem, jako aktem ofiarniczym, zbliżonym w swej naturze do form rytuałów opisanych przez R. Girarda oraz tych przedstawianych w dorobku H. Huberta i M. Maussa (s. 287). Dorota Rancew-Sikora uwypukla ponadto, iż w obliczu sytuacji polowania, jednostka składająca ofiarę, po części, sama ulega poświęceniu, doświadczając jednocześnie poczucia władzy, ale i straty (s. 282). Kategoria bohatera, opisująca myśliwego, który zaniechał odebrania zwierzęciu życia, a tym samym dysponuje potencjałem symbolicznego wybawiania społeczności łowieckiej, biorącej udział w polowaniu, od fatalizmu ofiarniczej struktury (s. 289), zaproponowana została w odniesieniu do konwencji przedstawienia polowania, jako aktu bohaterskiego, wypracowanej w funkcji analizy tegoż działania w kontekście rytuału ofiarniczego.

Pewnym, rysującym się w toku śledzenia wywodu Autorki, zastrzeżeniem, co do zasadności uwikłania polowania w struktury aktu ofiarniczego, jest nasuwające się pytanie o interpretację tego aspektu polowania, którym jest odebranie zwierzęciu życia, konstruowaną przez samych myśliwych. Nakreślona powyżej propozycja śmiałej analizy polowania, jakkolwiek niezwykle interesująca, budzi jednak obawę o możliwość nałożenia na owo działanie siatki pojęciowej nieprzystającej do rzeczywistości empirycznej.

Współcześnie polowanie postrzegane jest, jako działanie kontrowersyjne, którego sens może być przez te same jednostki różnorodnie objaśniany w zależności od kontekstu sytuacji komunikacyjnej, w której dani aktorzy uczestniczą. Odkrywanie przez Dorotę Rancew-Sikorę niezależnych dróg, przybliżających czytelnika do uchwycenia znaczenia przypisywanego współczesnemu łowiectwu, gwarantuje odbiorcy wieloaspektowe spojrzenie na analizowany problem. Niemniej jednak, elementy analizy sensu przypisywanego polowaniu, jako znaczenia permanentnie negocjowanego przez poszczególnych aktorów, wyraźnie zdominowane są,

w „Sensie polowania”, przez analizę o charakterze statycznym. Autorka dąży bowiem do wyodrębnienia określonych sposobów myślenia o polowaniu, podlegających następnie kategoryzacji, w odniesieniu do szerszych struktur społecznych. Wskazany powyżej typ analizy ujawnia inspirację Doroty Rancew-Sikory dorobkiem socjologii durkheimowskiej.

Istotną kwestią jest także fakt, iż refleksja nad analitycznym wymiarem „Sensu polowania” budzić może u czytelnika pewne wątpliwości względem prawomocności wysnucia niektórych konkluzji. Generowanie wniosków, w miarę treściwego wysycania poszczególnych rozdziałów, stanowiących rekonstrukcję określonych dróg, którymi Autorka podążała w toku badań, celem wyjaśnienia sensu przypisywanego współczesnemu łowiectwu, wyabstrahowane jest od zaprezentowania czytelnikowi tych danych, w oparciu o które miało ono miejsce (rozdział II. Sens polowania w dyskursie z perspektywy porównawczej i VI. Czy zabijanie może być dobrem społecznym?). Redukowana jest zatem możliwość weryfikacji słuszności stawianych przez Autorkę tez. Co więcej, już sama próba odkrycia sensu przypisywanego określonemu działaniu, w tym przypadku polowaniu, skłania czytelnika do refleksji nad możliwością zrozumienia i rekonstrukcji jego sensu w ogóle, przez osobę z zewnątrz, w dane działanie niezaangażowaną. Sens działania bowiem, poprzez działanie właśnie, po części się realizuje (Garfinkel 2007). Dorota Rancew-Sikora przyjmuje perspektywę porównawczą, cechującą się statycznym opisem zależności pomiędzy poszczególnymi strukturami społecznymi. Ponadto, biorąc pod uwagę fakt, iż jednostkowy sens przypisywany polowaniu zrekonstruowany został w oparciu o analizę autobiografii, których fragmenty cytowane są przez Autorkę, wysunięcie powyższych zastrzeżeń jawić się może, jako dyskusyjne. Opublikowane wspomnienia myśliwych stanowią jednak dane w pewnym stopniu konstruowane, których rzetelność ograniczona jest ryzykiem autokreacji ze strony łowców. Niezmiennym pozostaje zatem fakt, iż recenzowana pozycja narzuca niekiedy konieczność przyjmowania treści w niej zawartych za dobrą monetę.

Pewną dozę sceptycyzmu budzi także fakt, iż w miarę lektury „Sensu polowania” uwidoczni się w sposobie konstruowania wyводу tendencja do dystansowania się Autorki od zaprezentowanych uprzednio analiz, dość silnie zaznaczona zarówno w IV. (Rola opowieści myśliwych w konstruowaniu sensu polowań), jak również w VI. rozdziale recenzowanej pozycji. Powyżej zarysowaną uwagę rozwinąć należy dodając, iż jakkolwiek zachowanie dystansu względem dokonywanych analiz, z licznych przyczyn, leży w interesie badacza, w przypadku recenzowanej książki, nie jest ono konstruktywne. Dorota Rancew-Sikora nie proponuje bowiem ewentualnych rozwiązań, mogących zasugerowane wątpliwości zminimalizować, bądź przewyciężyć w przyszłych tego typu badaniach. Zdaniem autorki niniejszej recenzji sytuacja taka jest o tyle niebezpieczna, iż wieść może w konsekwencji do odbioru niektórych wniosków nie w formie tez, lecz hipotez wymagających szerszej weryfikacji w toku kolejnych badań, wykorzystujących, być może, inne narzędzia badawcze.

Pomimo przytoczonych powyżej uwag krytycznych, podkreślić należy, raz jeszcze, iż recenzowana książka jest pozycją nie tylko niezwykle dopracowaną i wnikliwą, lecz również nad wyraz ciekawą i, co najważniejsze, przystępną nie tylko dla antropologa, czy socjologa, lecz dla szerokiej rzeszy odbiorców.

Stosunkowo trudnym, a może i bezzasadnym, jawi się jednoznaczne wskazanie czytelników, którym książka „Sens polowania” powinna być szczególnie polecana. W zależności bowiem tak od stopnia zaangażowania w szeroko rozumiany

społeczny świat łowiectwa, jak również od samego zainteresowania tematyką myśliwską, czy kwestią uwikłania człowieka w swoiste interakcje z Naturą, w relacji do jednostkowego zaplecza teoretycznego i metodologicznego z zakresu nauk społecznych, pozycja ta oferować będzie danemu odbiorcy jakościowo odmienne doznania.

Podkreślić należy jednak, iż książka „Sens polowania” Doroty Rancew-Sikory, poświęcona refleksji nad znaczeniem tradycyjnych praktyk myśliwskich we współczesnym świecie, to lektura intrygująca i godna uwagi.

Bibliografia

Garfinkel, Harold (2007) *Studia z etnometodologii*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Giddens, Anthony (2005) *Socjologia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Konecki, Krzysztof (2005) *Ludzie i ich zwierzęta. Interakcjonistyczno-symboliczna analiza społecznego świata właścicieli zwierząt domowych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Rancew-Sikora, Dorota (2009) *Sens polowania. Współczesne znaczenie tradycyjnych praktyk na przykładzie analizy dyskursu łowieckiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Cytowanie

Wojciechowska, Magdalena (2010) "Dorota Rancew-Sikora. *Sens polowania. Współczesne znaczenie tradycyjnych praktyk na przykładzie analizy dyskursu łowieckiego*." *Przegląd Socjologii Jakościowej* Tom VI Numer 2. Pobrano Miesiąc, Rok (http://www.qualitativesociologyreview.org /PL/archive_pl.php).